

DE LA GRISOR AL CROMATISME 50 ANYS DE FOTOGRAFIA A OSONA

TONI BOVER

L'any 1952 la realització d'imatges fotogràfiques a Osona era patrimoni d'un reduït nombre de fotògrafs professionals i afeccionats avançats. L'any 2003 realitzar imatges fotogràfiques, socialment i tecnològicament, està a l'abast de qualsevol persona.

La fotografia és un mitjà d'expressió i comunicació visual, testimoni gràfic dels esdeveniments socials, culturals i polítics. Aquest article és una anàlisi sobre els principals fets fotogràfics en els últims cinquanta anys a la comarca.

In 1952, the taking of photographs in Osona was the preserve of the small number of professionals, and a few privileged amateurs. In 2003, photography is both socially and technologically within reach of everyone. Photography is a means of expression and of visual communication, as well as providing a graphic record of social, cultural and political events. This article analyses the main photographic developments in the comarca over the last fifty years.

Contingut

«De la grisor al cromatisme» és més un article d'opinió que no pas un relat historiogràfic sobre l'evolució de cinquanta anys de fotografia a la comarca d'Osona. En ell destacarem els fets més significatius relacionats amb la imatge fotogràfica d'aquestes últimes dècades, però encara ens falta assolir una major distància en el temps per poder-ne donar una visió més exhaustiva i objectiva.

El primer fet a destacar és que a Osona des de fa més de vint anys es parla i s'analitza la història de la fotografia. Els dos llibres publicats d'en Francesc Farrés¹ sobre la fotografia a Vic són un precedent per a la història de la fotografia catalana. Els setmanaris i/o publicacions de la comarca també han posat el seu gra de sorra en la divulgació de la fotografia del passat.

1. FARRÉS, Francesc. *Fotografia històrica de Vic*. Vol. II: «De la República a la postguerra». Granollers: Edicions Catalanes Comarcals S.A., 1985.

FARRÉS, Francesc. *Història de la fotografia a la ciutat de Vic. Homes, tècniques i càmeres 1849-1930*. Sabadell: Editorial AUSA, 1991.

Fa més de cinquanta anys eren fàcilment quantificables els fotògrafs professionals o aficionats avançats que sintetitzaven instants d'història amb les seves imatges. Durant aquests últims cinquanta anys, però, hi ha hagut un creixement exponencial de fotògrafs i de fotografies en tots els indrets de la comarca. Gairebé en qualsevol punt d'Osona hi ha establert un fotògraf, professional o aficionat, que pren imatges que esdevindran històriques amb el temps. Destacarem en aquest article els personatges que hagin contribuït en algun fet singular en aquesta època.

Semànticament, la fotografia és un concepte ampli, sota el mateix nom hi coincideixen imatges i/o persones molt diferenciades entre elles. La fotografia pot ser un mitjà d'il·lustració, de comunicació i/o d'expressió artística. Tenint en compte aquests aspectes s'ha dividit aquest article en temes monogràfics, ja que hi ha fotògrafs que treballen o han treballat la fotografia des d'una visió purament comercial, altres des de la documentació i/o el reportatge i altres des de les activitats purament artístiques.

De la grisor al cromatisme

Fa cinquanta anys la fotografia d'Osona i del país en general era una imatge en blanc i negre agrisada, era una imatge poc evolucionada en comparació amb altres països. No hi havia una formació fotogràfica com es podia trobar en la mateixa època en altres indrets occidentals; la professió de fotògraf solia estar compaginada amb altres activitats professionals.

Les circumstàncies socioeconòmiques i polítiques tampoc no hi ajudaven, el país estava empobrit i els avenços tecnològics i estètics no entraven, o entraven en rares ocasions. Molts fotògrafs amb pocs coneixements de química es fabricaven els productes fotogràfics, i la forma d'elaboració d'aquests productes influïa en el resultat tonal de les imatges finals.

L'estètica de les ciutats i de les publicacions durant la dictadura franquista era grisa, i aquesta mateixa pressió ambiental també influïa en l'estètica i el contingut de les imatges fotogràfiques. Es fotografiaven només els esdeveniments socials o polítics especials, i d'aquesta època encara es poden trobar fotografies dels familiars morts, principalment de nens, per perpetuar iconogràficament el seu record.

El despertar econòmic tindrà influències clares en l'evolució del nostre país i de la nostra comarca. En arribar la tecnologia, comencen a arribar amb facilitat els nous aparells i emulsions fotogràfiques, arriben publicacions tècniques i, amb menys facilitat, les publicacions culturals i artístiques. A més a més, hi ha diners per adquirir tecnologia i formació. Comença un despertar en la qualitat gràfica, però encara caldrà esperar fins a la transició política per veure una evolució estètica i conceptual de la fotografia. Fins i tot en la mateixa època de la transició era normal en ambients artístics sentir a parlar de la fotografia com un mitjà d'expressió purament tècnic.

De la fotografia agrisada es passa a un blanc i negre de qualitat, amb blancs i negres purs, i amb els tons de grisos adequats a la imatge. Comença l'evolució de la fotografia en blanc i negre a la fotografia en color. La fotografia en color s'im-



© Lluís Jiménez. 1956.
Diuenge de Rams.

posarà en la fotografia comercial, social i familiar, i la fotografia en blanc i negre quedarà reduïda a àmbits artístics i a aficionats avançats.

Les primeres eleccions representen un canvi visual de l'estètica de la ciutat, les parets apareixen arrebossades amb cartells de tots colors. Convergència omple els pobles de cartells neopops, potents en vermell i groc. Els socialistes folraran els espais amb imatges familiars de colors brillants. Els centristes, amb el donut bicolour i grans dosis de verd. Els comunistes, de vermell i amb fotografies en blanc i negre d'alta qualitat. Eren més rancis els colors de la dreta política...

Si fa cinquanta anys la realització i/o el consum de fotografies era per a una minoria, des de fa vint-i-cinc anys la fotografia la podem trobar arreu. En els llibres de text, en els aparadors de les botigues, en els pòsters i tanques publicitàries dels carrers, en qualsevol tipus de publicació. Tot esdeveniment polític, social o familiar és retratat des de punts de vista diferents.

Una imatge fotogràfica de fa cinquanta anys ha esdevingut històrica, perquè llavors eren poques les que es realitzaven i es feien amb unes minses normes de conservació. Paradoxalment, la majoria de les imatges actuals en color desapareixeran perquè en molts processos industrials de la fotografia no s'han tingut en compte ni les més mínimes normes de conservació.

La fotografia amb caràcter professional

Per la seva trajectòria professional a la comarca són molts els noms dels qui es podria parlar, però per l'extensió d'aquest article només ens referirem als noms més significatius i/o més singulars. Els orígens de fotògrafs com Bach, Bañon, Masferrer, Ylla... ja són explicats en la bibliografia de Farrés. Els establiments Bach i Bañon representen l'any 1952 l'estudi fotogràfic clàssic de l'anomenada fotografia social, principalment dedicada als retrats, com a testimoni i record de festes familiars i festes religioses.

Ramon Masferrer fou un pioner en la fotografia publicitària, i es dedicà també a la fotografia d'il·lustració. Creador de la *Revista Vic*, innovà en el seu temps per la forma de presentar el programa de la Festa Major amb la barreja de reportatges culturals i publicitat. Progressivament va anar deixant la fotografia per dedicar-se a la seva agència de publicitat.

Miquel Ylla compaginà la fotografia amb la drogueria, i fou un referent per a molts aficionats de la comarca, tant pels seus consells com per la compra de materials fotogràfics. En la seva drogueria es podien trobar tant materials fotoquímics originals de les principals marques fotogràfiques, com els materials químics per fabricar-los. La drogueria Junyent de Vic també es va dedicar durant uns anys a la venda de productes fotogràfics.

Lluís Jiménez compaginà el seu treball de transportista amb la fotografia, fins que el seu establiment s'especialitzà en la fotografia i el cinema. En els seus arxius hi ha un referent iconogràfic de l'urbanisme i de la gent del Vic de l'època grisa, i en destaquen les fotografies de la visita del general Franco a Vic abans de 1952. L'exposició de fotografies de Lluís Jiménez al Temple Romà l'any 1983, sota el títol «Vic 1945-1960», era el testimoni de la imatge fotogràfica com a suport a la memòria col·lectiva de la vida familiar d'un poble.



© Toni Bover. 1977.
Balcó al carrer Nou de Vic.

Josep Anguera fotografià durant molts anys els actes oficials a l'Ajuntament de Vic, i en els seus arxius es poden trobar gran quantitat de testimonis iconogràfics de l'etapa grisa política.

Manel Esclusa va tenir el seu establiment de fotografia social al popular carrer de Gurb de Vic. Persona culta amb gran afició a la pintura, una vegada jubilat de la seva professió de fotògraf es dedicà a la pintura sobre vidre.

Parelles fotogràfiques com Roqué i Cabrera, i Casals i Folgueroles (MELFOL) van tenir les seves repercussions a la comarca, primer junts i després per separat. MELFOL era la unió d'en Melitó Casals² i en Folgueroles. En Melitó va marxar de Vic després de la Guerra Civil i s'instal·là a Figueres, on seria reconegut com a fotògraf de Dalí i pels seus paisatges de la costa Brava. En Folgueroles continuà en solitari la seva carrera a Vic. MELFOL fou un establiment que no evolucionà amb el temps: fins a finals dels anys setanta encara feia els carnets d'identitat en blanc i negre amb una enorme càmera fotogràfica de fusta. Aquest regust nostàlgic competia amb els altres establiments amb fotografies de carnet en color o amb material fotogràfic instantani de la multinacional Polaroid.

L'any 1975 va morir a Barcelona l'Antoni Robert,³ «l'home feliç», especialista en la fotografia d'obres d'art en els seus últims temps, i un dels pioners en el reportatge documental de la ciutat de Vic en la seva joventut.

Una nova generació de fotògrafs començarà a destacar a finals dels anys seixanta i principis dels setanta, normalment fills de fotògrafs de la comarca, o de fora. Josep M. Renom, d'origen moianès, fou un veritable pioner de la fotografia en color en el seu pis al carrer Manlleu de Vic, on Renom ampliava les còpies fotogràfiques en color en el seu propi laboratori. Renom s'acabà especialitzant en la fotografia de retrat, i les seves fotografies destaquen pel domini de la direcció de la llum, pel control del clar i el fosc de la imatge, i sobretot per l'expressió dels ulls dels subjectes fotografiats.

Toni Anguera ressalta en els documents socials com a mestre de cerimònies dels *vodevils* familiars, amb més de 4.500 casaments realitzats.

Francesc Jiménez (Xesco) evolucionà amb una tasca dual entre la fotografia i el cinema. Actualment, amb els treballs professionals en vídeo i amb el laboratori tradicional en blanc i negre, Xesco ha estat un dels impulsors de la imatge en moviment en la documentació social de la comarca.

Dins d'aquest període de la fotografia professional hi ha casos singulars com Comella, Coll, Salvat o Anglada.

Carlos Comella té una dosi més de fotògraf artista que de fotògraf professional. És un gran admirador del fotògraf militar Ortiz Echagüe, que destacà en l'Espanya franquista per la perfecció estètica de les imatges amb tècniques fotogràfiques-pictòriques de castells i monestirs de Castella. L'estètica i la tècnica de Comella tindran una clara influència d'Ortiz Echagüe, amb una alta perfecció

2. BOVER, Antoni. «En Meli, un fotògraf osonenc per terres de la tramuntana». *Revista Vic* (1985).

3. BOVER, Antoni. «Antoni Robert, fotògraf». *Revista Vic* (1984).



© Manel Gausa. 1959.
Fotografia de Julià Fàbregas.

en la composició, i amb un gran domini de les escales de grisos de les imatges monocromàtiques. L'any 1964 va ser premiat en el Concurs Internacional de Kodak a Nova York. L'any 1990 es va poder veure al Temple Romà una exposició monogràfica de Carlos Comella sobre la processó del Diumenge de Rams de la Confraria dels Dolors dels anys seixanta.

Josep Coll destacà durant molts anys per la seva professió de mecànic fotogràfic en el seu pis del carrer Manlleu de Vic. Penetrava amb precisió dins els mecanismes dels aparells fotogràfics, abans de la incorporació de l'electrònica en les càmeres fotogràfiques. A finals dels anys setanta començà a deixar les tasques de reparació d'aparells fotogràfics per entrar com a càmera als serveis informatius de Televisió Espanyola.

Salvet i la seva companya han sigut uns personatges singulars per a la fotografia documental familiar, passejant per davant de les esglésies o pels carrers de Vic, amb la càmera penjada al coll, buscant una presa per impressionar amb les seves pel·lícules i per a la seva economia familiar.

Manuel Anglada va destacar per la seva professió d'arquitecte, i com l'arquitecte Coderch va establir una vida paral·lela amb la fotografia. Fotografia principalment arquitectura romànica, i publicà moltes de les seves imatges en les publicacions de l'Enciclopèdia Catalana. Una síntesi de la seva obra fotogràfica s'ha pogut veure al Temple Romà entre el 23 de novembre de 2002 i el 26 de gener de 2003 dins el conjunt d'exposicions i activitats «Manuel Anglada i Bayés. Home compromès 1925-1999».

Un dels fets importants a destacar dins de la fotografia professional d'aquests últims cinquanta anys és el trencament del centralisme vigatà per la incorporació i el creixement del nombre de fotògrafs professionals en diferents poblacions de la comarca, principalment a Manlleu i a Torelló, pel nombre de professionals en actiu, però sense quedar-se enrere en aquest aspecte ni Tona ni Centelles.

La indústria fotogràfica a la comarca

La indústria fotogràfica no ha tingut mai un pes important ni significatiu en la industrialització catalana. Malgrat això, la nostra comarca ha tingut alguns períodes en els quals cal destacar algunes activitats industrials relacionades amb la fotografia.

En la fabricació de càmeres fotogràfiques sempre ha destacat la tecnologia europea, principalment l'alemanya. I en les últimes dècades l'enginyeria japonesa, i el seu entorn, han dominat el mercat. L'any 1953 es va crear Certex, una fàbrica al carrer Indústria de Vic dedicada a la fabricació de càmeres fotogràfiques d'àmbit familiar, amb Xavier Bach com a cofundador i president d'aquesta empresa.

Certex feia unes càmeres senzilles, la Werlisa, amb poques característiques tecnològiques. Però gràcies a la facilitat del seu ús va ser possible la seva introducció en una gran part de les famílies del nostre país. Van jugar a favor seu l'impuls de la fotografia en tots els àmbits familiars, principalment amb la compra



© Carlos Comella. 1963.
Semana Santa en Vich.

d'aparells fotogràfics per als infants. Però com moltes altres indústries, no va aguantar l'impuls tecnològic i comercial nipó i oriental. I tot i que es va fer una forta campanya televisiva de la Werlisa, dedicada a Indiana Jones, no es va aconseguir fer sortir l'empresa de la seva crisi, i va tancar l'any 1988.

Una empresa singular en la dècada dels vuitanta serà Àngel Font de Manlleu. Àngel Font era un personatge creatiu i excèntric al mateix temps. Va començar la seva empresa amb la fabricació d'àlbums fotogràfics de qualitat. Progressivament es va anar introduint en la creació i el disseny de marcs, fons i accessoris per als estudis fotogràfics. La seva empresa es va consolidar com una de les més importants del sector de l'Estat espanyol. Els seus dissenys eren extravagants, i moltes vegades amb estètica *kitsch*. Fabricava columnes i gronxadors inspirats en els estudis fotogràfics del segle XIX, o dissenys multicolors o metàl·lics d'estètica discotequera. Cap a finals dels vuitanta amplià la seva producció amb flaixos electrònics professionals, els ANFO, i la fabricació de màquines per al revelat fotoquímic. L'excés de despeses enfonsà aquesta empresa singular l'any 1994.

Una altra experiència empresarial a destacar són els Laboratoris Pujol de Centelles, Fotocolor S.A., en funcionament des de fa aproximadament quaranta anys. Es tracta d'un laboratori fotoquímic professional i majorista d'equipaments fotogràfics, amb l'estructura d'empresa familiar. L'empresa la va iniciar Andreu Pujol, que malauradament ens va deixar l'any 2002, i actualment està regentada pel seu germà Pere. Actualment segueixen amb la seva trajectòria de laboratori fotoquímic, però introduïts també en les tècniques de la fotografia digital.

En l'última dècada la comarca no s'escapa de la incorporació de les franquícies fotogràfiques. Fotoprix, Schlecker..., amb la seva estructura comercial i els baixos preus, acaben de fer arribar la fotografia d'àmbit familiar als últims racons de la massa social de la comarca.

La fotografia de premsa

Fa cinquanta anys la comarca d'Osona, igual que la resta del país, era una societat desinformada, o més aviat mal informada. El franquisme havia eliminat la il·lusió, i les notícies eren tan grises com les poques imatges que les acompanyaven. L'*Ausona* era el setmanari informatiu del Movimiento Nacional i donava molt poca importància a la imatge fotogràfica.

L'any 1978 neix *El 9 Nou* que representarà una nova manera d'enfocar la informació, amb llengua catalana i amb notícies més properes a la gent. Un altre canvi important és la valoració de la imatge fotogràfica com un element més de la informació, i com un element d'atracció del lector cap a la notícia a través de la fotografia.

Jordi Puig, Josep M. Montaner i Carles Molist, fotògrafs pioners a *El 9 Nou*, faran unes imatges directes i properes a la notícia, donant al lector la possibilitat de familiaritzar-se amb la fisonomia del protagonista o protagonistes de la notícia.



© Jordi Puig, 1975.
Manifestació unitària a Lisboa.

Jordi Puig és el cap de la secció de fotografia, i durant més de vint-i-cinc anys el seu ull ha captat la majoria dels fets més importants de la comarca. Jordi Puig va ser guanyador l'any 1976 del premi de fotoperiodisme Ramon Dimas, de la revista *Destino*, pel seu reportatge «Lisboa, 10 dies de juliol». La Revolució dels Clavells va ser una gran descoberta per a molts joves fotògrafs que després han esdevingut grans reporters. En una Espanya on encara es feia servir el *garrote vil*, a Portugal es posaven clavells a la boca dels fusells. Fotògrafs com Puig han posat de moda la fotografia de premsa, i han aconseguit que les fotografies no siguin les icones maltractades en una redacció, on eren habituals els reenquadraments de les imatges sense el consentiment dels fotògrafs.

L'atemptat de la caserna de la Guàrdia Civil de Vic posà de manifest la qualitat fotogràfica de professionals d'*El 9 Nou*, com Pere Tordera i Sagi Serra, amb imatges directes i properes a la desgràcia, imatges que van ser portada de les principals revistes il·lustrades d'Europa. Pere Tordera guanyà per aquest reportatge el premi Agustí Centelles del diari *Avui* l'any 1991, i el premi Ortega y Gasset del diari *El País* l'any 1992.

L'*Ausona* canvià de rumb amb la transició i amb l'arribada d'*El 9 Nou*. En la seva última etapa fou una publicació mensual en format de revista il·lustrada en color, amb el nom de *Revista d'Osona*, i donà més importància a la fotografia. Va desaparèixer l'any 1998.

La Marxa de Catalunya va néixer l'any 1989 per compartir escenari amb els altres setmanaris. Cal destacar el suport que donà a la fotografia històrica de la comarca des de l'any 1991 amb els fascicles «Imatges... Records de la vida a Osona i el Ripollès», sota la direcció de Miquel Macià i la realització de Francesc Farrés.

Des d'un punt de vista històric, s'ha d'agrair el paper de la premsa comarcal, ja que en els seus arxius es guarda la memòria visual dels fets polítics i culturals de la comarca. Aquests mateixos setmanaris han actuat indirectament com a escola professional per a molts joves fotògrafs, la majoria acabats de sortir d'escoles de fotografia i que hi han posat en pràctica els conceptes teòrics apresos. Per a molts d'ells la fotografia de premsa ha representat la seva primera feina, i a poc a poc s'han anat instal·lant com a fotògrafs professionals per diferents indrets de la comarca.

Pere Puntí es va iniciar en la fotografia esportiva a *El 9 Nou*, i actualment és un dels fotògrafs especialitzats en fotografia esportiva del nostre país, en plan-tilla al *Mundo Deportivo*.

Joan Pujol va ser fotògraf de *El 9 Nou* i de *La Marxa*. L'any 2001 va realitzar una exposició de fotografia de reportatge al Temple Romà sota el nom de «San Juan de Limay (Nicaragua)». El 2002 ha publicat el llibre fotogràfic «Festa del Pi de Centelles. Testimoni de la festa»⁴ amb una personal visió de la festa dels galejadors centellencs.

4. PUJOL, Joan. *Festa del Pi de Centelles. Testimoni de la festa*. (Introducció d'Oriol Molas.) Centelles: Ajuntament de Centelles, 2002.



© Pere Tordera. 1991.
Atemptat a la caserna de la Guàrdia Civil de Vic.

Les associacions i grups fotogràfics

Osona ha sigut sempre una terra d'associacions i agrupacions, el clima fred afavoreix aquest tipus d'activitats. En el terreny de la fotografia en trobem clars exemples, tant de grups de fotògrafs professionals com de grups d'aficionats.

L'any 1963 un grup de fotògrafs (Anguera, Pararera, Roqué i els germans Pujol) ajunten els seus laboratoris en blanc i negre i compren maquinària per endegar un laboratori fotogràfic professional. L'experiència va durar entre tres i quatre anys.

L'any 1977 es va fundar l'Asociación sindical de empresas fotográficas de Vic y su comarca;⁵ aquesta agrupació era una evolució de l'associació fotogràfica lligada al sindicat vertical franquista. En aquest tipus d'associacions professionals la finalitat principal ha estat l'interès comercial, el preu de la fotografia, més que el concepte fotogràfic.

Des d'un punt de vista sociològic, són més interessants les agrupacions per l'afició, per l'estimació a una activitat, en aquest cas la fotografia. La fotografia és un concepte suficientment ampli per generar, tant a dins com a fora de la comarca, un gran ventall d'associacions amb idees i activitats a vegades molt diferenciades entre elles. Per exemple, el paper dels concursos de fotografia ha sigut molt lloat per un determinat tipus de col·lectius fotogràfics, i mal vist per d'altres.

El més significatiu de la tasca de tots els grups fotogràfics ha sigut el paper divulgador de la fotografia. Manlleu, Torelló, Hostalets, Taradell... tenen o han tingut agrupacions fotogràfiques legalment constituïdes.

Cal destacar la gestió del Grup Fotogràfic Manlleu, amb Joan Gabarró i Àngel la Torre al davant, amb l'organització de les Biennals Fotogràfiques d'Osona dels anys 1988, 1990, 1992 i 1994 al Museu Municipal Can Puget, de Manlleu. Durant més de sis anys aquestes biennals van representar una mostra del tipus de fotografia que és realitzava a Osona. Els catàlegs impresos d'aquestes exposicions serviran de record iconogràfic d'aquesta etapa de la fotografia osonenca.

El Grup Fotogràfic d'Osona, de la dècada dels vuitanta, va ser un intent d'agrupació fotogràfica comarcal, i deixà darrere seu un parell d'exposicions dels seus components.

En la dècada dels noranta cal destacar el grup fotogràfic Càmera Fosca, d'exalumnes del Departament de Fotografia de l'Escola Casa Masferrer del curs 1994-1995, que es van legalitzar com a associació l'any 1995. Van ser principalment actius durant els anys 1996 i 1997, organitzant exposicions, xerrades, concursos i tallers. Foren els creadors del concurs de fotografia del Mercat del Ram dels anys

5. L'acta fundacional d'aquesta associació estava firmada per: president: Francisco Jiménez Bach (Vic), vicepresident: Esteban Pous (Vic), secretari: Antonio Anguera Puig (Vic), vocals: Àngel Pararera Tarabal (Vic), Andreu Pujol Molist (Centelles), José Cabrera Rodríguez (Torelló), Pedro Pujol Molist (Centelles), José Coll Vilanova (Vic), Josep M. Renom Justes (Vic), Xavier Valls Mas (Manlleu), José Pena Rosell (Tona), Joan Apera Sallent (Olost), Carlos Comella Ylla (Vic), Pedro Bañon Castells (Vic).



© Lluçia Costa. 1993.
Toulouse.

1995 i 1996, que havia de ser la base del Premi Ciutat de Vic. L'originalitat del Premi Ciutat de Vic ha estat en la qualitat del premi per al guanyador: una obra original de Manel Esclusa l'any 1999 i una obra de Toni Catany l'any 2001.

Altres grups fotogràfics esporàdics han sorgit a partir de la dècada dels vuitanta dins de l'Institut Fotogràfic d'Osona i, posteriorment, del Departament de Fotografia de l'Escola Casa Masferrer; han estat grups dinamitzadors que han organitzat xerrades, col·loquis i/o exposicions. L'any 1991 s'exposava al Temple Romà l'exposició «Sense Paraules. 13 fotògrafs», com a mostra d'un dels grups més actius de l'Institut Fotogràfic d'Osona. El grup «Arbres», de l'Escola Casa Masferrer, fa exposicions anualment, amb la col·laboració del Departament de Medi Ambient de l'Ajuntament de Vic, des de l'any 2000.

Com a fotògraf representatiu del tipus de fotografia que es realitza dins dels àmbits dels grups fotogràfics, m'agradaria destacar Lluçia Costa, fotògraf manlleuenc del Grup Fotogràfic d'Osona i impulsor d'un dels grups de dinamització de l'Escola Casa Masferrer. És el màxim exemple, per la seva dedicació i constància en el treball, del fet que la fotografia per afició pot arribar a alts nivells de qualitat.

La fotografia i l'excursionisme

És lloable el paper de les agrupacions excursionistes com les de Vic, Manlleu..., on la passió per la muntanya i l'estudi de la natura han portat a molts dels seus socis a aprendre fotografia. Dins de la Unió Excursionista de Vic podem trobar professionals de diferents èpoques com Masferrer,⁶ Ylla, Anguera... El Grup Fotogràfic Manlleu neix dins de l'agrupació excursionista d'aquesta ciutat.

Ramon Vinyeta, com a soci del Centre Excursionista de Catalunya, del Centre Excursionista de Torelló i com a fundador de la Colla Muntanyenca de Torelló, és un cas singular dins de la fotografia d'excursionisme de la nostra comarca.

Ramon Vinyeta ha sigut fotògraf, dibuixant, cartògraf, historiador i editor amb més de 40.000 diapositives de muntanya, més de 400 dibuixos a la ploma i més de 35 edicions publicades, entre llibres i guies turístiques o de muntanya.⁷ Creador de l'editorial Celblau, un dels seus llibres més reconeguts és *Arbres Monumentals de Catalunya*, de l'any 1985.

6. MASFERRER, Ramon; SUNYOL, Joan. «75 anys d'excursionisme vigatà. 1911-1986». *Revista Vic* (1986).

7. Pel que fa a la bibliografia relacionada amb la comarca podem trobar exemples com:

VINYETA, Ramon. *Bellmunt*. Granollers: Edicions Alpina, 1949.

VINYETA, Ramon. *Bellmunt*. Barcelona: Edicions Montblanc, 1961.

VINYETA, Ramon. *Orís*. Barcelona: Edicions Montblanc, 1972.

VINYETA, Ramon. *El Collsacabra. Els salts i cascades*. Torelló: Edicions Celblau, 1980.

VINYETA, Ramon. *El Collsacabra. Tavertet*. Torelló: Edicions Celblau, 1980.

VINYETA, Ramon. *El Collsacabra. Cabrera*. Torelló: Edicions Celblau, 1984.

VINYETA, Ramon. *Tavèrnoles-Savassona*. Torelló: Edicions Foto-Sport, 1995.

o la seva col·laboració en llibres com:

PLADEVALL, Antoni. *La Vall de Torelló. Geografia i història*. Torelló: Edicions Celblau, 1970.



© Àngel Serra. 1990.
La barra dels Ecrins.

Ramon Vinyeta és un bon exemple de l'ús de la fotografia com a mitjà d'il·lustració, on la imatge fotogràfica està al servei de la informació. L'any 1999 l'Ajuntament i la Universitat de Vic van fer un reconeixement públic de la seva obra.

D'una generació més recent, i amb un altre concepte fotogràfic, cal parlar també del paper de l'Àngel Serra com a amant de la fotografia i de la muntanya. L'Àngel Serra ha destacat pels seus audiovisuals fotogràfics de muntanya, una forma plàstica d'informar dels continguts i de mostrar les imatges d'una expedició d'alta muntanya. Entre 1978 i 1995 ha realitzat vuit audiovisuals, com els de *Groenlàndia: Travessa per les glaceres de la Costa Est*, de l'any 1993, i *Dolpo: El país amagat*, de l'any 1995. La seva passió per la fotografia l'ha portat a realitzar exposicions fotogràfiques, entre elles l'exposició «Ambigüitat» al Temple Romà l'any 1996.

Per rememorar aquesta relació entre l'interès per la fotografia i la muntanya la Unió Excursionista de Vic va organitzar l'any 2000 l'exposició «J. B. Blancafort (1866-1984). De la Garriga als Pirineus de Núria», al Temple Romà, amb xerrades sobre fotografia estereoscòpica, i sobre la relació entre la fotografia i l'excursionisme.

La fotografia com a expressió artística

La fotografia és una tècnica de creació d'imatges a partir de l'estudi de la llum i del control d'aquesta sobre un material que hi sigui sensible. Els aparells fotogràfics no són més que pures eines. Una certa devoció i/o admiració pels aparells per part d'alguns sectors relacionats amb la fotografia, han fet dubtar en moltes ocasions sobre la seva validesa artística. En l'art el que compta és la intenció, un mitjà o una tècnica per ells mateixos mai no expressen idees.

Manel Esclusa, fill d'en Manel Esclusa, de qui hem parlat en l'apartat de fotografia professional, és el màxim exponent de la fotografia com a expressió artística de la comarca d'aquests últims cinquanta anys. L'exposició antològica al Centre d'Art de Santa Mònica de Barcelona l'any 2002 ha posat de manifest la seva evolució i la seva categoria artística. Esclusa va iniciar-se en la fotografia a través del seu pare.⁸ El pare Esclusa introduí el seu fill en el joc de la llum, l'ombra i la penombra⁹ i també va rebre d'ell la influència del surrealisme que es pot trobar en l'etapa més jove i osonenca del fotògraf. L'any 1974 rep la beca de fotografia de la Dotació d'Art Castellblanch, i gràcies a ella assistí com a alumne a tallers de Ansel Adams, Arthur Tress, Brassai... a Arles. L'any 1981 exposa per primera vegada «Sil·leipsis»,¹⁰ i a partir d'aquesta exposició comença l'etapa més personal d'aquest fotògraf. Seguiran altres exposicions com: «Naus», «Aqua-

8. BOVER, Antoni. «Manel Esclusa. Del carrer de Gurb a Barcelona "Ciutat Imaginada"». *Revista Festes de Sant Albert de Sicília. Carrer de Gurb i adjacents* (1988).

9. ESCLUSA, Manel. *Silencis Latents*. (Introducció «Faci's la foscor», d'Alejandro Castellote.) Barcelona: Lunwerg Editores - Centre d'Art de Santa Mònica - Generalitat de Catalunya, 2002.

10. BOVER, Antoni. «Sil·leipsis, fotografies de Manel Esclusa». *Revista Vic* (1983).



© Manel Esclusa. 1984.
Naufragi.

riana», «Urbs de Nit»,¹¹ «L'Arbre», «Scantac», «Aiguallum»... L'any 1993 exposarà «Aquariana» al Temple Romà de Vic.

Des de la comarca el seu treball serà reconegut en diferents ocasions. En la primera Biennial Fotogràfica d'Osona, el Grup Fotogràfic Manlleu va dedicar una part de la sala d'exposicions a l'obra d'Esclusa. En l'etapa de les xerrades fotogràfiques «Parlem de fotografia», de l'Escola Casa Masferrer, dedicades a figures fotogràfiques reconegudes internacionalment, l'última va estar dedicada al fotògraf Esclusa. En el primer Premi Ciutat de Vic, el guanyador es va emportar una obra original de Manel Esclusa, etc.

En els darrers vint anys les principals sales d'exposicions de Vic, com les de l'Associació H, el Col·legi d'Aparelladors, el Col·legi d'Arquitectes, el Casino de Vic, el Centre Cultural de la Fundació "la Caixa"... han ajudat a la divulgació de la fotografia com a expressió artística. El Temple Romà com a sala del Patronat d'Estudis Osonencs ha contribuït també a la seva divulgació, i en aquesta sala s'han pogut veure exposicions de fotografia interrelacionada, directament o indirectament, amb altres tècniques artístiques. Les esmentaré cronològicament: «Memorare», de Toni Casassas i Toni Bover (fotografia i pintura), «On the water», de Sílvia Ferran i Christian Ynaraja (fotografia i disseny); «Passing shots», de Betty Hahn (fotografia i tapís); «Eines», de Ross Vila (fotografia i serigrafia), i «Carnalona», de Jep Brengaret (fotografia i modelatge).

En aquest apartat de la fotografia com a expressió artística es poden destacar també dos personatges singulars, i alhora molt diferenciats entre ells, actualment actius a la comarca: Manel Gausa i Oriol Molas.

Manel Gausa, per molts més conegut per la seva activitat teatral, té una gran passió i dedica un gran esforç a la fotografia. Va començar com a fotògraf de publicitat a Barcelona, si bé l'any 1970 va emparedar el seu material fotogràfic sota una escala, i canvià la fotografia pel teatre. L'any 1984 tornà a la fotografia, i va transformar la sala d'assaig de teatre de la seva casa de Taradell en un estudi fotogràfic de retrat, per al seu pur plaer personal. Una mostra significativa del seu treball es va poder veure l'any 1999 en l'exposició «RETRATS. Gent del teatre del 56 al 70», al Temple Romà; es tractava d'una sèrie de retrats en blanc i negre, on es podia comprovar a través de la llum utilitzada la seva admiració pel fotògraf americà Yosuf Karsh.

Oriol Molas és un fotògraf jove i impetuós, dedicat professionalment al reportatge fotogràfic. Aquests últims anys ha dedicat el seu esforç a donar una altra dimensió a la seva visió de reporter, realitzant exposicions fotogràfiques i publicant llibres de fotografia. Destacarem la seva trilogia:¹² «Vic: El ritme de la ciutat», «Vic: 33 retrats» i «Vic: Estructures i ritmes», realitzades entre el 1997 i el 2002.

11. ESCLUSA, Manel. *Barcelona Ciutat Imaginada*. (Introducció «Quan la ciència no fa de guàrdia», de Joan Brossa.) Barcelona: Ajuntament de Barcelona - Regidoria d'Edicions i Publicacions, 1988.

12. MOLAS, Oriol. *Vic: El ritme de la ciutat*. (Introducció «Vic, vista per dos forasters», de Carles Capdevila.) Vic: Eumo Editorial, 1997.

«Vic: 33 retrats». Exposició de fotografies de l'Oriol Molas a la sala d'exposicions de la Llotja del Blat de Vic, l'any 2001.

«Vic: Estructures i ritmes». Exposició de fotografies de l'Oriol Molas a la sala d'exposicions del Casino de Vic, l'any 2001.



© Oriol Molas. 2001.
Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

L'ensenyament de la fotografia

El 1952 Osona, igual que la resta del país, és encara una societat grisa i subdesenvolupada, i en l'ensenyament es dediquen més esforços al rentat dels cervells que al desenvolupament de les noves tecnologies. L'ensenyament de la fotografia que ja és habitual en els països desenvolupats, no existeix al nostre país.

L'autoaprenentatge i el mètode d'assaig i error és l'escola dels fotògrafs. Els petits secrets passaran de pares a fills, de fotògrafs a aprenents, mentre que en altres països europeus ja era habitual l'ensenyament de la fotografia en les escoles especialitzades i a la universitat.

A finals del franquisme, el desenvolupament econòmic impulsa la creació de tallers i cursos de fotografia. El 1979 Josep M. Montaner i Toni Bover van fer els primers cursos de fotografia a l'escola Aula de Vic. En 1983, Constanci Romaní i Toni Bover van crear l'Institut Fotogràfic d'Osona, que tenia com a precedent els cursos de fotografia dels Tallers de l'Escola de Dibuix i que seria la base del Departament de Fotografia de l'Escola Casa Masferrer. Aquests tallers i cursos no han sigut mai una escola professional de la fotografia, la seva funció ha sigut donar a conèixer la fotografia com a mitjà de comunicació i com a mitjà d'expressió artística.

Ignasi Canosa fou un impulsor de l'ensenyament de la fotografia des del curs 1982-1983 en el Departament de Disseny Gràfic de l'Escola d'Arts i Oficis, buscant el recolzament de l'associació d'alumnes quan no arribaven els recursos de l'Administració. Alguns dels joves fotògrafs professionals de la comarca són exalumnes d'aquest Departament de Disseny Gràfic.

D'una forma lenta, però progressiva, durant aquests últims vint anys la fotografia s'han anat introduint en alguns col·legis i instituts de la comarca, com a activitats extraescolars finançades per les AMPA respectives, com a treballs dins els tallers de plàstica, com a crèdits variables... i han contribuït així a entendre la fotografia com un mitjà de comunicació.

Nombrosos estudiants es desplacen fora de la comarca a diverses acadèmies de fotografia o a l'Escola de Fotografia de la Universitat Politècnica de Catalunya, l'única que ofereix una titulació universitària en fotografia de l'Estat espanyol. La recent i la futura incorporació d'aquests joves professionals i dels primers graduats universitaris en fotografia a la comarca, representa i representarà assolir un nivell fotogràfic semblant a d'altres països de la comunitat europea.

L'arxiu fotogràfic i els drets d'autor

L'any 1952 no hi ha cap consciència de la importància de l'arxiu fotogràfic com a font documental històrica. Durant la Guerra Civil i la postguerra van desaparèixer moltes imatges pel seu significat polític i per les repercussions que podien comportar. La humitat, el clima de la comarca i la poca sensibilitat per la fotografia han fet desaparèixer durant anys molts patrimonis familiars guardats en caps de cartró.

La transició política va fer reviure la memòria històrica, i a poc a poc la societat pren consciència que una simple fotografia familiar pot esdevenir històrica. En



© Joan Pujol. 2002.
Festa del Pi de Centelles.

aquest sentit cal agrair el paper d'individus com Francesc Farrés, amb la seva recerca i amb les seves publicacions, i la compra de la seva col·lecció per part de l'Ajuntament de Vic l'any 1995. En els últims anys han sortit algunes publicacions amb el patrimoni iconogràfic dels habitants de la comarca, com per exemple el llibre d'imatges editat per l'Ajuntament de Calldetenes¹³ o els fascicles «L'Abans».¹⁴

Les imatges de la col·lecció de l'Ajuntament de Vic estan gestionades per l'Arxiu del Consell Comarcal d'Osona. En aquests últims anys ha augmentat el nombre d'imatges gestionades per aquest arxiu, i han realitzat una tasca molt important amb la digitalització de les imatges, per tal que es puguin consultar electrònicament des del mateix arxiu o a través de la seva web.¹⁵

L'equipament fotogràfic de la col·lecció està gestionat pel Departament de Fotografia Històrica de l'Escola Casa Masferrer, creat l'any 1996. Durant aquests anys s'ha realitzat una tasca de desinfecció i restauració del material fotogràfic, i s'està elaborant un projecte pedagògic per a la seva futura exhibició.

Pel que fa als drets d'autor de la imatge fotogràfica, la falta de documentació de moltes imatges esdevingudes històriques fa que apareguin sense el nom del seu autor. Aquest fet ha comportat també que hagin sortit a la comarca imatges d'un fotògraf publicades sota el nom d'un altre, per equivocació o per falta de serietat de qui ha donat el nom del fotògraf.

Però moltes vegades es publiquen imatges anònimes per la negligència dels responsables de la seva publicació, fet que encara ens allunya d'altres països europeus més avançats. S'ha de prendre consciència de la importància que té que les fotografies estiguin datades, amb el nom de l'autor i amb la localització de les imatges.

Respecte als drets d'autor del fotògraf, és significatiu el cas d'en Pere Tordera i de les seves imatges sobre l'atemptat a la caserna de la Guàrdia Civil de Vic. Mentre ell s'assabentava de la publicació de les seves fotografies en revistes europees pels honoraris, i per la informació que li feien arribar les mateixes revistes, veia com una part de les publicacions del nostre país feien cas omís dels mínims drets d'autor de les seves imatges.

De la fotoquímica a la imatge electrònica

Durant aquests cinquanta anys la fotografia ha esdevingut progressivament un element més de consum. La societat del benestar ha comportat omplir les cases d'utensilis de totes menes, i entre ells les càmeres de fotografiar. I estem en un moment on els mateixos telèfons mòbils poden ser càmeres fotogràfiques.

13. ERRA, Miquel (coord. i ed.), *Calldetenes. Imatges en el temps. Primera part (1911-1960)*. Calldetenes: Ajuntament de Calldetenes, 1995.

14. «L'Abans». EFADÓS Editorial. (Fascicles de fotografies antigues de la comarca d'Osona.)

15. <http://www.arxiuosona.org7>.

A partir de la dècada dels noranta la fotografia ha començat una nova etapa, amb el pas de la fotografia fotoquímica a la imatge electrònica. Aquest pas no és només una revolució tecnològica, sinó que representa un canvi social i cultural. De les còpies griseses en blanc i negre guardades en caps de cartró, hem passat a imatges en color navegant en xarxes electròniques per qualsevol indret del planeta.

El concepte fotogràfic, ja ampli en si mateix, comença a adquirir noves dimensions. El fotògraf del futur no farà necessàriament imatges de la realitat, sinó que farà i/o aplicarà conceptes purament fotogràfics en la imatge virtual des de l'ordinador, al servei dels projectes tècnics o comercials en la indústria, en el disseny de projectes per a l'arquitecte o l'interiorista...

La imatge fixa o instantània continuarà com a síntesi d'un esdeveniment social, cultural o polític, però augmentarà el paper de la imatge en moviment com a element d'informació, principalment a través de la xarxa electrònica. Actualment les càmeres fotogràfiques digitals poden realitzar petites seqüències d'imatge en moviment, i les càmeres de vídeo poden fer instantànies fotogràfiques.

Durant aquests últims cinquanta anys s'ha pogut comprovar que s'ha produït un creixement exponencial en moltes facetes de la fotografia a causa de l'evolució política i socioeconòmica. Actualment, amb l'evolució de la informàtica, estem davant d'una nova etapa per a la fotografia a la comarca.